

Zgodovinski časopis

HISTORICAL REVIEW

ZČ | Ljubljana | 72 | 2018 | št. 1-2 (157) | str. 1-278

Leilani Štajer, *Zakladna najdba kot primarni zgodovinski vir. Vprašanje odkritja, datiranja ter izpovedne vrednosti emonske in čenturske zakladne najdbe* • Izidor Janžekovič, *Mnogo hrupa za mnogo (3. del): Od antične Petovione do srednjeveškega Ptuja* • Gašper Oitzl, *Gospodarstvo v prostoru Julijskih Alp v srednjem veku* • Robert Kurelić, *Grb Ulrika II. Celjskog u Grbovniku Henrika van Heessela – jedinstven prikaz potpunoga grba u historiografiji grofova Celjskih* • Metod Suligoj in Petra Kavrečič, *Začetki organiziranega razvoja zdravstvenega turizma v Pokneženi grofiji Goriško-Gradiški* • Damir Globočnik, *Julij Fränzl vitez Vesteneck* • Mateja Ratej, *Dolga pot z vešal na svobodo – mariborski proces leta 1935* • Lukáš Novotný, *Konrad Henlein's Visits to London. The Contribution on the Internationalisation of the Sudeten German Issue in the Second Half of the 1930s* • Anđelko Vlašić, *Changes in the attitude of the Yugoslav press towards the Trieste Crisis, 1945–1975*

Zgodovinski časopis

HISTORICAL REVIEW

ZČ | Ljubljana | 72 | 2018 | št. 1-2 (157) | str. 1–278

Izdaja
ZVEZA ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE
Ljubljana

GLASILO ZVEZE ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE

Mednarodni uredniški odbor: dr. Tina Bahovec (SI), dr. Bojan Balkovec (SI) (tehnični urednik), dr. Rajko Bratož (SI), dr. Ernst Bruckmüller (AT), dr. Liliana Ferrari (IT), dr. Ivo Goldstein (HR), dr. Žarko Lazarević (SI), dr. Dušan Mlacović (SI) (namestnik odgovornega urednika), dr. Božo Repe (SI), dr. Franc Rozman (SI), Janez Stergar (SI), dr. Imre Szilágyi (H), dr. Peter Štih (SI) (odgovorni urednik), dr. Marta Verginella (SI), dr. Peter Vodopivec (SI), dr. Marija Wakounig (AT)

Za vsebino prispevkov so odgovorni avtorji, prav tako morajo poskrbeti za avtorske pravice za objavljeno slikovno in drugo gradivo, v kolikor je to potrebno. Ponatis člankov in slik je mogoč samo z dovoljenjem uredništva in navedbo vira.

Redakcija tega zvezka je bila zaključena 20. aprila 2018.

Prevodi: Saša Mlacović (angleščina)

Oblikovanje in oprema: Vesna Vidmar

Sedež uredništva in uprave: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenija, tel.: (01) 241-1200, e-pošta: info@zgodovinskicasopis.si; <http://www.zgodovinskicasopis.si>

Letna naročnina: za leto/letnik 2018: za nečlane in zavode 32 €, za društvene člane 24 €, za društvene člane – upokojence 18 €, za društvene člane – študente 12 €. Cena tega zvezka v prosti prodaji je 16 € (z vključenim DDV).

Naročnina za tujino znaša za ustanove 45 €, za posameznike 35 € in za študente 25 €.

Plačuje se na transakcijski račun: SI 56020 1 000 12083935
Zveza Zgodovinskih društev Slovenije, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenija
Nova Ljubljanska banka, d.d., Trg Republike 2, 1520 Ljubljana LJBASI2X

Sofinancirajo: Publikacija izhaja s finančno pomočjo Javne agencije za raziskovalno dejavnost RS

Prelom in tisk: ABO grafika d.o.o., Ljubljana, maj 2018

Naklada: 780 izvodov

Zgodovinski časopis je evidentiran v naslednjih mednarodnih podatkovnih bazah: Scopus, European Reference Index for the Humanities (ERIH), Historical Abstracts, International Bibliography of the Social Sciences, ABC CLIO, America: History and Life, Bibliography of the History of Art, Ulrich's Periodicals Directory, Russian Academy of Sciences Bibliographies.

<http://www.zgodovinskicasopis.si>
info@zgodovinskicasopis.si

ISSN 0350-5774	
UDK	949.712(05)
UDC	

BULLETIN OF THE HISTORICAL ASSOCIATION OF SLOVENIA (HAS)

International Editorial Board: Tina Bahovec, PhD, (SI), Bojan Balkovec, PhD, (SI) (Technical Editor), Rajko Bratož, PhD, (SI), Ernst Bruckmüller, PhD, (AT), Liliana Ferrari, PhD, (IT), Ivo Goldstein, PhD, (HR), Žarko Lazarević, PhD, (SI), Dušan Mlacović, PhD, (SI) (Deputy Editor-in-Charge), Božo Repe, PhD, (SI), Franc Rozman, PhD, (SI), Janez Stergar (SI), Imre Szilágyi, PhD, (H), Peter Štih, PhD, (SI) (Editor-in-Chief), Marta Verginella, PhD, (SI), Peter Vodopivec, PhD, (SI), Marija Wakounig, PhD, (AT)

The authors are responsible for the contents of their articles, they must also secure copyrights for the published photographs and figures when necessary. Reprints of articles, photographs, and graphic material are only allowed with explicit permission of the editorial office and must be cited as sources.

The editing of this issue was completed on April 20, 2018.

Translated by: Saša Mlacović (English)

Design: Vesna Vidmar

Headquarters and Mailing Address: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenia, phone: +386 1 241-1200, e-mail: info@zgodovinskiasopis.si; <http://www.zgodovinskiasopis.si>

Annual Subscription Fee (for 2018): non-members and institutions 32 €, HAS members 24 €, retired HAS members 18 €, student HAS members 12 €.

Price: 16 € (VAT included).

Subscription Fee: foreign institutions 45 €, individual subscription 35 €, student subscription 25 €
Transaction Account Number: SI 56020 1 000 12083935
Zveza Zgodovinskih društev Slovenije, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana,
Nova Ljubljanska banka, d.d., Trg Republike 2,
1520 Ljubljana LJBASI2X

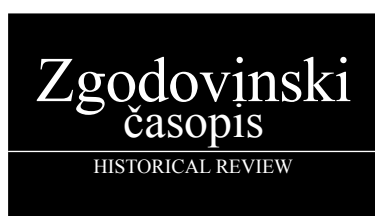
Co-Financed by: Slovenian Research Agency

Printed by: ABO grafika d.o.o., Ljubljana, May 2018

Print Run: 780 copies

Historical Review is included in the following international databases: Scopus, European Reference Index for the Humanities (ERIH), Historical Abstracts, International Bibliography of the Social Sciences, ABC CLIO, America: History and Life, Bibliography of the History of Art, Ulrich's Periodicals Directory, Russian Academy of Sciences Bibliographies.

<http://www.zgodovinskiasopis.si>
info@zgodovinskiasopis.si

ISSN 0350-5774	
UDK	949.712(05)
UDC	

KAZALO – CONTENTS

Razprave – Studies

- Leilani **Štajer**, Zakladna najdba kot primarni zgodovinski vir.
Vprašanje odkritja, datiranja ter izpovedne vrednosti emonske
in čenturske zakladne najdbe8–21
Hoard Find as a Primary Historical Source. The Question of Discovery,
Dating, and Expressiveness of the Emona and Čentur Hoards
- Izidor **Janžekovič**, Mnogo hrupa za mnogo (3. del):
Od antične Petovione do srednjeveškega Ptuja.....22–61
Much Ado About Much (3rd part): From Ancient
Poetovio to Medieval Ptuj
- Gašper **Oitzl**, Gospodarstvo v prostoru Julijskih Alp v srednjem veku62–103
Medieval Economy in the Area of the Julian Alps
- Robert **Kurelić**, Grb Ulrika II. Celjskog u Grbovniku Henrika
van Heessela – jedinstven prikaz potpunoga grba
u historiografiji grofova Celjskih104–124
Ulrich II of Celje's Coat-of-Arms in Hendrik van Heessel's
Armorial – a Unique Depiction of a Complete Coat-of-Arms
in the Historiography of the Counts of Celje
- Metod **Šuligoj** in Petra **Kavrečič**, Začetki organiziranega razvoja
zdravstvenega turizma v Pokneženi grofiji Goriško-Gradiški126–144
The Beginnings of Organized Development of Health Tourism
in the Princely County of Gorizia and Gradisca
- Damir **Globočnik**, Julij Fränzl vitez Vesteneck.....146–193
Julius Fränzl Ritter von Vesteneck
- Mateja **Ratej**, Dolga pot z vešal na svobodo –
mariborski proces leta 1935194–212
A Long Journey from the Noose to Freedom –
the Maribor Trial in 1935
- Lukáš **Novotný**, Konrad Henlein's Visits to London. The Contribution
on the Internationalisation of the Sudeten German Issue
in the Second Half of the 1930s214–230
Obiski Londona Konrada Henleina. O internacionalizaciji vprašanja
sudetskih Nemcev v drugi polovici tridesetih let dvajsetega stoletja.

Andelko Vlašić , Changes in the attitude of the Yugoslav press towards the Trieste Crisis, 1945–1975	232–255
Spremembe stališč jugoslovanskega tiska do tržaške krize v letih 1945–1975	

V spomin – In memoriam

Helmut Rumpler (12. 9. 1935–10. 2. 2018) (Andrej Rahten).....	258–260
---	---------

Ocene – Reviews

1363–2013 : 650 Jahre Tirol mit Österreich. Herausgegeben von Christoph Haidacher und Mark Mersiowsky. Innsbruck: Universitätsverlag Wagner 2015, 335 str. (Peter Štih)	262–263
Stjepan Ćosić, Ideologija rodoslovlja. Korenić-Neorićev grbovnik iz 1595 (Ignacij Voje).....	264–266
Janez Cvirn, Das »Festungsdreieck«. Zur politischen Orientierung der Deutschen in der Untersteiermark (1861–1914) (Jernej Kosi)	267–269
Robert Devetak, Društveno življenje na Kanalskem v času Avstro-Ogrske (Daša Ličen).....	270–271
Monika Kokalj Kočever, Mobiliziranci v nemško vojsko z Gorenjske v letih 1943-1945 (Klemen Kocjančič).....	272–273

Razprave

Robert Kurelić

Grb Ulrika II. Celjskog u Grbovniku Henrika van Heessela – jedinstven prikaz potpunoga grba u historiografiji grofova Celjskih

Kurelić Robert, dr. sc., docent, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Filozofski fakultet, Odsjek za povijest, HR-52100 Pula, Ivana Matetića Ronjgova 1, rkurelic@unipu.hr

Grb Ulrika II. Celjskog u Grbovniku Henrika van Heessela – jedinstven prikaz potpunoga grba u historiografiji grofova Celjskih

Zgodovinski časopis, Ljubljana 72/2018 (157), št. 1-4, str. 104–124, cit. 68

1.01 izvorni znanstveni članek: jezik Sn. (En., Sn., En.)

U Baštinskoj knjižnici Hendrika Consciencea u Antwerpenu pod signaturom B 89420 čuva se Grbovnik Henrika van Heessela, vrhovnoga heralda Ruwierena, područja omeđenoga rijekama Rajnom i Meuseom, u kojemu se nalazi jedinstven prikaz potpunoga grba Ulrika II. Celjskog s heraldičkim rodoslovljem posljednjega grofa Celjskog. Osim što predstavlja izniman prinos heraldici te znamenite obitelji, grb odgovara i na važna pitanja percepcije moći i simboličke komunikacije te potvrđuje važnost vizualnih izvora za razumijevanje kasnoga srednjovjekovlja.

Ključne riječi: heraldika, Ulrik II. Celjski, Henrik van Heessel, simbolička komunikacija

KURELIĆ Robert, PhD, Assistant Professor, Juraj Dobrila University of Pula, Faculty of Humanities, Department of History, HR-52100 Pula, Ivana Matetića Ronjgova 1, rkurelic@unipu.hr

Ulrich II of Celje's Coat-of-Arms in Hendrik van Heessel's Armorial – a Unique Depiction of a Complete Coat-of-Arms in the Historiography of the Counts of Celje

Zgodovinski časopis (Historical Review), Ljubljana 72/2018 (157), No. 1-2, pp. 104–124, 68 notes

Language Sn. (En., Sn., En.) Hendrik van Heessel's Armorial with the shelf mark B 89420 is kept at the Hendrik Conscience Heritage Library in Antwerp. Van Heessel was the King of Arms of the Ruwieren, the area bounded by the rivers Rhine and Meuse. His armorial contains a unique depiction of Ulrich II of Celje's complete coat-of-arms with the heraldic pedigree of the last count of Celje. Apart from contributing greatly to this notable family's heraldry, the coat-of-arms also provides answers to the important questions of the perception of power and symbolic communication and confirms the significance of visual sources for understanding the Late Middle Ages.

Key words: heraldry, Ulrich II of Celje, Henrik van Heessel, symbolic communication

Vizualni izvori i historiografija grofova Celjskih*

U uvodu zbornika posvećenoga heraldici u srednjovjekovnoj Engleskoj Maurice Keen se osvrnuo na činjenicu kako je, za razdoblje od trinaestoga stoljeća nadalje, istraživanje vizualnoga u povijesti postupno prestalo biti predmetom općega interesa povjesničara, već su se za insignije, heraldiku, pečate, odjeću i ostale materijalne simbole statusa i moći zanimali uglavnom samo oni koji su se specijalizirali za taj vid materijalne i vizualne ostavštine, te više nije bila integrirana u „totalnu historiju“ kakvu je zagovarala škola *Annales*.¹ Razumijevanje ranoga, ali i razvijenoga srednjeg vijeka bilo bi gotovo nezamislivo bez snažne vizualne komponente, čemu su velik prinos dali prvenstveno, ali ne i isključivo, njemački autori, poput Percyja Ernsta Schramma, Ernsta H. Kantorowicza ili, u novije vrijeme, Gerda Althoffa i drugih, koji su upravo na materijalnim simbolima moći – krunama, žezlima, prijestoljima i dr. – te ritualima i gestama dokazali njihovu važnost za razumijevanje odnosa moći u srednjovjekovnim društvima.² Schramm je u svojem djelu *Die deutschen Kaiser und Könige in Bildern ihrer Zeit, 751-1190* (1928.) ikonografiju postavio kao temelj za razumijevanje naravi vlasti u srednjem vijeku.³ No, Keen je primijetio da su vizualni izvori u očima historiografije izgubili na težini zbog dva bitna – iako ne i jedina – razloga. „Jedan je eksponencijalan rast proizvodnje pisanih dokumenata, a posebno službenih dokumenata, što je dalo poticaj sustavnom čuvanju pisane baštine u dotad nezabilježnim razmjerima. Drugi je dramatično širenje pismenosti među laicima.“⁴ Ne smatra, naravno, da su povjesničari zaboravili na važnost vizualnih izvora – postoji, uostalom, niz autora koji se bave značajem simbolike i vizualnosti u kasnom srednjem vijeku⁵ – ali zaključuje da se autori koji se bave

* Tekst je pripremljen u okviru projekta »Izvori, pomagala i studije za hrvatsku povijest od srednjeg vijeka do kraja dugog 19. stoljeća« Hrvatske zaklade za znanost (šifra: 6547), kojemu je voditelj znanstveni savjetnik dr. sc. Damir Karbić.

¹ Keen, *Introduction*, str. 1.

² Schramm, *Herrschaftszeichen und Staatssymbolik*; Kantorowicz, *The King's Two Bodies*; Althoff, *Die Macht der Rituale*; Althoff, *Verwandte, Freunde und Getreue*; Althoff, *Spielregeln der Politik*; Garipzanov, *Symbolic Language*.

³ Schramm, *Kaiser und Könige*; Garzipanov, *Symbolic Language*, 4; Thimme, *Schramm und das Mittelalter*, str. 226-242.

⁴ Keen, *Introduction*, str. 2.

⁵ Povjesničari koji se bave, primjerice, Burgundskom dinastijom, Karlom IV. ili Matijom Korvinom gotovo da i ne mogu o njima pisati ako ne obuhvate i dimenziju vladarske propagande i reprezentacije koja je tvorila integralni dio njihovoga političkog djelovanja. Vaughan, *Phillip*,

razdobljem povećane prisutnosti pismenih izvora „gotovo trebaju uštipnuti kako bi se podsjetili da postoje i vizualni izvori“.⁶

U istraživanju srednjoeuropske kasnosrednjovjekovne povijesti svakako se najveći naglasak daje političkoj povijesti temeljenoj na pisanim izvorima koja se, pored obilja diplomatskoga materijala, nadopunjuje i narativnom ostavštinom. Kroničari poput Eneje Silvija Piccolominiya, Eberharda Windeckea, Jánosa Thuróczyja, Antonija Bonfinija, Thomasa Ebendorfera ili Jakoba Unresta upotpunjuju mozaik kompleksnih društveno-političkih događaja koji su obilježili četrnaesto i petnaesto stoljeće na području jugoistoka Svetoga Rimskog Carstva te Ugarsko-Hrvatskoga Kraljevstva.⁷ Povijest grofova Celjskih se, u načelu, temelji na pisanim izvorima. Diplomatski korpus je raspršen te se može pronaći u arhivima Slovenije, Austrije, Mađarske, Hrvatske, Njemačke i drugih zemalja.⁸ Zatim slijede narativni izvori, pri čemu svakako treba spomenuti izniman prinos slovenskoga povjesničara Janeza Mlinara, koji je u svome djelu *Podoba Celjskih grofov v narativnih virih* prikupio preko šezdeset kronika koje u većoj ili manjoj mjeri spominju Celjske.⁹ Vizualni, odnosno materijalni izvori u manjoj su mjeri zastupljeni u historiografiji grofova Celjskih, ali treba izdvojiti prinos Katje Žvanut, koja je obradila i predstavila gotovo sve njihove trenutno poznate pečate.¹⁰ Dok je sfragistika, dakle, u novije vrijeme zauzela svoje mjesto u historiografiji, srodna joj je heraldika dosad bila u potpunosti zanemarena. Za političku su povijest Celjskih historiografije zemalja na jugoistoku Europe proteklih stoljeća imale malo sluha i tek je prije nekoliko desetljeća oživljen interes za ovu moćnu obitelj. Stoga je sasvim logično da je potrebno više vremena kako bi Celjski postali tema i specijaliziranih disciplina. Nadalje, heraldika se suočava s istim problemima kao i politička povijest. Dok je njihov osnovni grb, sastavljen od matičnoga žovnečkoga te heunburškoga koji su preuzeli nakon nasljeđivanja mjesta Celje, još i relativno dobro zastupljen u suvremenim kronikama i slikovnim zapisima, grb iz vremena nakon uzdignuća na kneževski rang gotovo da i ne postoji u suvremenim prikazima na području jugoistočne Europe. Jedini poznat primjerak punoga celjskog grba sačuvan je u grbovniku Henrika (niz. *Hendrik*) van Heessela koji se danas čuva u Baštinskoj knjižnici Hendrika Consciencea u Antwerpenu pod

the Good, str. xliii; Engel, *St. Stephen*, str. 318-322 i pripadajuća bibliografija; Fajit, *Karl IV.*

⁶ Keen, *Introduction*, str. 2.

⁷ Detaljan popis svih narativnih izvora nalazi se u Bák, Jurković, *Chronicon*, str. 388-396, 448-450. Treba spomenuti i napomenu Pála Engela kako je za srednjovjekovnu Ugarsku narativni materijal domaće provenijencije vrlo skromna obujma, već da se potrebno oslanjati na austrijske, poljske ili mletačke kronike, kao i na specifičan ugarski izvor, narative sadržane u kraljevskim donacijskim ispravama koji često vrlo detaljno opisuju zasluge primatelja. Engel, *St. Stephen*, str. xvi.

⁸ Arhiv grofova Celjskih vraćen je iz Beča u Ljubljano, ali su mnoge isprave koje spominju Celjske ostale u Kućnom, dvorskom i državnom arhivu (Haus-, Hof- und Staatsarchiv). Velika se većina isprava koje se odnose na posjede i djelovanje Celjskih na području Ugarsko-Hrvatskoga Kraljevstva nalazi u Državnom arhivu u Budimpešti, a manji dio u Državnom arhivu u Zagrebu.

⁹ Mlinar, *Podoba*.

¹⁰ Žvanut, *Pečati*. Nedostaje jedino banski pečat Hermana II. iz 1434., koji se nalazi u Državnom arhivu u Budimpešti. Slika i signatura u Kurelić, *Simboli statusa i moći*, str. 66.

signaturom B 89420.¹¹ Riječ je o iznimno vrijednom izvoru za heraldiku petnaestoga stoljeća uopće, a za povijest je grofova Celjskih neprocjenjiv. Sam je manuskript ostao gotovo potpuno nepoznat akademskoj javnosti do unatrag nekoliko godina, kad je o njemu prvi pisao nizozemski povjesničar Wim van Anrooij.¹²

Henrik van Heessel – *Sancti Imperii Romani Ruir rex armorum*

Henrik van Heessel ostvario je blistavu karijeru u svijetu heraldike kasnoga srednjeg vijeka. Rodom iz vojvodstva Gelre (njem. Geldern, niz. Gelderen), svoj je uspon dugovao pokroviteljstvu dvojice moćnih vladara tadašnje Europe, burgundskom vojvodi Filipu Dobrom (1419. – 1467.) te ugarsko-hrvatskom kralju (1387. – 1437.) i sveto rimskom caru (1411. – 1437.) Sigismundu Luksemburškom. Prvi njegov spomen u njemačkim izvorima datira iz lipnja 1433., kada ga je Sigismund uzdignuo na plemićki rang te mu podario grb sastavljen od tri lijevo dijagonalne crne i srebrne grede.¹³ Tada je već služio Sigismunda kao pomoćni ili mladi herald (fr. *poursuivant*), a kasnije ga je car, na prijedlog vojvode Filipa, imenovao i vrhovnim heraldom (fr. *roi d'armes*, njem. *Wappenkönig*, eng. *King of Arms*) Ruwierena, područja omeđena Rajnom na istoku te Meuseom (niz. *Maas*) na zapadu, a čije je ime izvedenica od imena Ripuarskih Franaka, koji su na njemu obitavali početkom ranoga srednjeg vijeka.¹⁴

Naslov vrhovnoga heralda nekog područja bila je najviša čast u heraldovoj karijeri, a uključivao je i nadležnost nad svim ostalim imenovanim heraldima na tome području. Vrhovni herald Ruwierena bio je još istaknutiji naslov, koji je donosio izniman ugled, kao i nadležnost nad svim vrhovnim heraldima između Rajne i Meuse, a imenovan je na prijedlog vojvode Brabanta, naslova koji je od 1406. pripadao burgundskoj kući.¹⁵ Na engleskome dvoru je sredinom, a na francuskome potkraj četrnaestoga stoljeća uspostavljena dužnost vrhovnoga heralda kraljevstva, koji je bio nadređen svim pokrajinskim vrhovnim heraldima. Engleski je nosio naziv *garter*, prema slavnome Redu podvezice, a francuski *montjoie*, prema bojnome pokliču francuskih vladara. Dok je u ostatku Carstva takva služba ostala nepoznata, njegov

¹¹ Grbovnik je dostupan u digitaliziranom presliku na <http://anet.be/digital/opacehc/eh-c/o:lvd:1072220/N>. Celjski grb nalazi se na f. 57v-59r. Ovom prigodom želim zahvaliti gospođi An Renard, ravnateljici Baštinske knjižnice Hendrika Consciencea u Antwerpenu, na dopuštenju za reprodukciju grba.

¹² Anrooij sam navodi kako se dotad nitko nije bavio rukopisom te je stoga napisao kratak opis i pregled sadržaja u nadi da će potaknuti istraživače na temeljitije bavljenje tim izvorom. Zanimljivo je, međutim, da nije posebno izdvojio grb Celjskih, već ga ubraja među „32 grba baruna Alberta V., austrijskoga vojvode“. Vidi Anrooij, *Hendrik van Heessel*, str. 713, 725.

¹³ Slika u Van Heessel, *Grbovnik*, f. 55r. Opis i u Paravicini, *Zeitenwende*, str. 425.

¹⁴ Johan Huizinga je prvi definirao navedeno područje te ustvrdio kako je ono nastalo zbog viteških turnira koji su tada bili iznimno popularni na području današnjih zemalja Beneluksa. U kasnome srednjem vijeku su vitezovi između Rajne i Meuse zajednički nastupali na turnirima i time izgradili takozvani ripuarski identitet naspram vitezova iz susjednoga francusko-nizozemskoga područja koje je nosilo naziv Poyers. Vidi Huizinga, *Ruyers et Poyers*, str. 539-546.

¹⁵ Nijsten, *Shadow of Burgundy*, str. 179.

je sjeverozapad bio jače izložen anglo-francuskim utjecajima te je vrhovni herald Ruwierena (*cuninc van den Ruyeren*), izvjesni Jan van Steensel, prvi put zabilježen 1362. u službi grofa Holandije.¹⁶ Najpoznatiji je svakako Claes Heinenzoon, gelrejski herald koji se obično prema svome profesionalnom imenu naziva herald Gelre, autor jednoga od najpoznatijih grbovnika kasnoga srednjovjekovlja, nastaloga između 1369. i 1396. godine. U njemu se nalazi i najstariji prikaz hrvatskoga grba u sklopu grba ugarsko-hrvatskoga kralja Ludovika Anžuvince, s tri srebrne lavlje glave na crvenom polju, koji je kasnije postao i dijelom grba grofova Celjskih.¹⁷ Henrik van Heessel, koji ga je na dužnosti naslijedio negdje između 1433. i 1437. je, poput svojega slavnog prethodnika, svoje heraldičko znanje i iskustva pretočio u svoj grbovnik, u kojemu je sačuvao i jedini suvremeni prikaz grba Celjskih, konkretno, Ulrika II.¹⁸

Grb grofa Celjskog u grbovniku Henrika van Heessela

Nakon uzdignuća na grofovski rang 1341.,¹⁹ Celjski su svome drevnom žovnečkom grbu, koji se sastojao od crvenih i srebrnih greda, pridodali naslijeđeni heunburški s tri zlatne zvijezde na plavom polju. Celje je bilo veće i značajnije mjesto od njihovoga matičnog Žovneka, a stjecanje toga grada nije teklo glatko. Polovicu su naslijedili od Heunburških 1322., a ostatak otkupili od Konrada Auffensteina nakon desetogodišnje fajde. Važnost Celja za njihovu dinastičku politiku odrazila se i na simboličkome planu: heunburški grb postaje temeljna odrednica njihova identiteta. Ispočetka se prikazuje samostalno, a u kasnijem, kombiniranome štitu zauzima važniju, heraldičku desnu stranu.²⁰ Herald Gelre je u svojem grbovniku preferirao kombinirane štitove te je, primjerice, štit Ludovika Anžuvince prikazao podijeljen na četvrtine, svaku sa svojim posebnim grbom. Van Heessel je postupio slično u primjeru bavorskih Wittelsbachovaca²¹ ili tirolške grane Habsburgovaca,²² ali je u slučaju Celjskih prikazao odvojene štitove Celja (Heunburga) i Žovneka na jednoj te Ortenburga i Zagorja na drugoj strani.²³ Osim što je važnost Celjskih naglašena podarenim im prostorom, ističu se i po tome što je njihov grb među rijetkima u manuskriptu koji sadrže kacigu s krunom i plaštom. Velika većina grbova, uključujući i one austrijskih vojvoda, prikazani su samo kao štitovi bez ostalih osnovnih elemenata (kaciga s nakitom i plaštevima). Ovakav izniman status vjerojatno treba zahvaliti posebnom odnosu između Henrika van Heessela i Ulrika II. Celjskog, čiji je grb i prikazan u grbovniku.

¹⁶ Seggern, *Herman von Brünninghausen*, str. 109-110.

¹⁷ Heinenzoon, *Grbovnik Gelre*, f. 52v.

¹⁸ Nije poznato je li netko obnašao tu službu između Heinenzoonove smrti 1414. i Van Heessela.

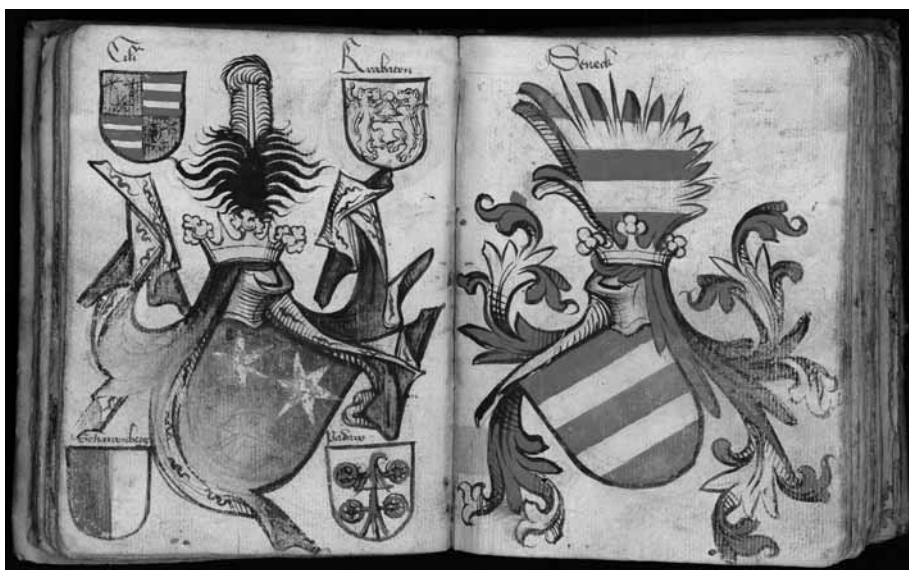
¹⁹ Dopsch, *Die Freien von Sannegg* str. 23-35.

²⁰ Katarina Kotromanić, supruga Hermana I., na svojem je pečatu iz 1372. imala dva štita: Heunburga i Kotromanića. Vidi Voje, *Katarina Celjska Kotromanićka*, str. 287-292. Kombinirani je štit prvi put zabilježen na pečatu Hermana II. iz 1387. Vidi Žvanut, *Pečati*, str. 64, 84.

²¹ Van Heessel, *Grbovnik*, f. 27r.

²² Van Heessel, *Grbovnik*, f. 91r.

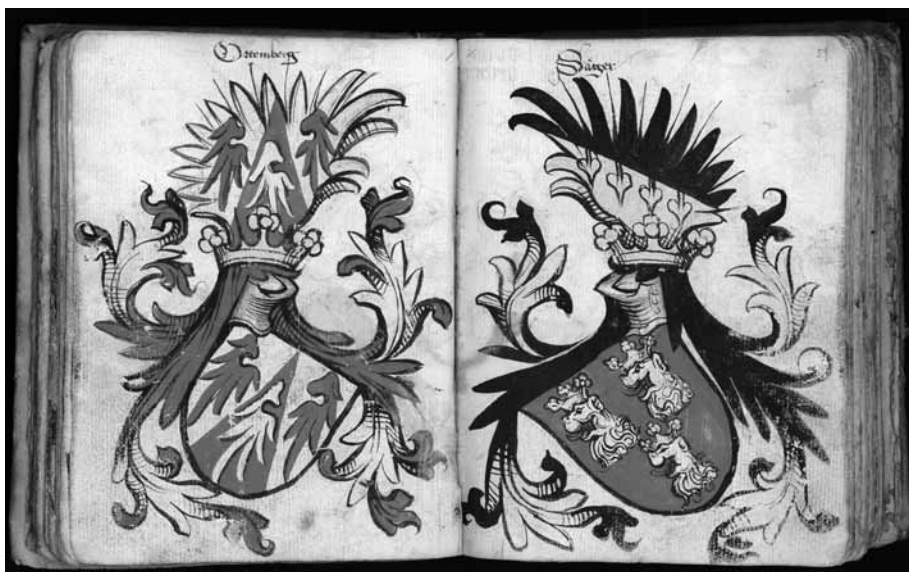
²³ Van Heessel, *Grbovnik*, f. 57v-58r.

Slika 1: Štit Celja s rodoslovljem Ulrika II. i štit Žovneka

Heessel, Henrik van, Grbovník, Heritage Library Hendrik Conscience, Antwerpen, cat. nr. B 89420 (<http://anet.be/digital/opacehc/ehc/o:lvd:1072220/N>), f. 57v-58r

Fig. 1: The shield of Celje with Ulrich II's genealogy and the shield of Žovnek. Heessel, Henrik van, Grbovník, Heritage Library Hendrik Conscience, Antwerpen, cat. no. B89420 (<http://anet.be/digital/opacehc/ehc/o:lvd:1072220/N>), f. 57v-58r

Slika 2: Štit Ortenburga i štit Zagorja

Heessel, Henrik van, Grbovník, Heritage Library Hendrik Conscience, Antwerpen, cat. nr. B 89420 (<http://anet.be/digital/opacehc/ehc/o:lvd:1072220/N>), f. 58v-59r

Fig. 2: The shields of Ortenburg and Zagorje.

Heessel, Henrik van, Grbovník, Heritage Library Hendrik Conscience, Antwerpen, cat. no. B89420 (<http://anet.be/digital/opacehc/ehc/o:lvd:1072220/N>), f. 57v-58r

Da je riječ upravo o posljednjem grofu Celjskom možemo deducirati prema prvoj od četiri folije, na kojoj se nalazi štit Heunburga okružen četirima dodatnim štitovima s nazivima (slijeva nadesno): *Cili* (kombinirani), *Krabaten*, *Schaunenberg* i *Padaw*. Riječ je o svojevrsnom heraldičkom rodoslovlju Ulrika II. Celjskog. Na heraldički desnoj, važnijoj strani, štitovi su Celjskih i Schaunberga, odnosno Ulrikova djeda Hermana II. i bake Ane Schaunberške po ocu Fridriku II.²⁴ Na heraldički lijevoj strani su štitovi Stjepana II. Frankopana i Katarine da Carrara, odnosno djeda i bake po majci Elizabeti Frankopan. Djedovi su pritom postavljeni iznad, a bake ispod glavnoga štita, čime je na simboličkom planu dvostruko reflektirana patrijarhalnost. Očevi roditelji važniji su od majčinih, a djedovi od baka. Ovo heraldičko rodoslovlje predstavlja simboličku manifestaciju identiteta Ulrika II., odnosno njegovog višeznačnog plemićkog identiteta kao potomka znamenitih rodova u široj regiji. Ako plemićki grb shvatimo kao svojevrsnu osobnu iskaznicu, ovaj Ulrika II. je zasigurno jedan od najosobnijih.

Ana Schaunberška kći je grofa Henrika VII., koji je od 1380. do 1390. vodio znamenitu *Schaunberšku fajdu* protiv Alberta III. Habsburgovca. Schaunberški su tijekom četrnaestoga stoljeća slijedili sličan razvojni put poput Celjskih, Goričkih ili Hohenzollerna, s kojima su uspostavili i bračna savezništva.²⁵ S posjedima na granici Gornje Austrije (njem. pov. *Österreich ob der Enns*) s Bavarskom, Schaunberški, inače neposredno vezani s krunom (njem. *reichsunmittelbar*) još od trinaestoga stoljeća, težili su emancipaciji od lenskoga vrhovništva Habsburgovaca, u čemu im je isprva pomagao car Ludovik Bavarski, koji ih je 1331., poput Celjskih desetljeće kasnije, proglasio grofovima. No, već 1348. Karlo IV. Luksemburški poništio je sve odluke svojega prethodnika koje su išle protiv interesa Habsburgovaca te su Schaunberški prisiljeni priznati njihovo vrhovništvo, ali uz zadržavanje grofovskoga naslova.²⁶ Vjenčanje između Hermana II. i Ane vjerojatno je odraz sličnih ambicija dvaju rodova. Nakon smrti Rudolfa IV. Habsburškog nastao je razdor među njegovom braćom Albertom III. i Leopoldom III., što je oslabilo dinastiju i pobudilo među nižim kućama želju za emancipacijom i stvaranjem vlastitih teritorijalnih gospodstava neposredno

²⁴ Iako je u prošlosti postojalo više oblika imena obitelji (Schauenberg, Schauenburg, Schaunberg, Schaumberg) u suvremenoj historiografiji koristi se Schauenberg.

²⁵ Henrik VII. bio je oženjen za Uršulu Goričku, a njegov brat Ulrik I. za Elizabetu, sestru nürnberškoga burggrofa Fridrika V. Zollerna koji je, zahvaljujući dobrim odnosima i vjernoj službi Karlu IV. Luksemburškom, 1363. stekao privilegije istovjetne onima pripadnika kneževskoga staleža. Iako pravno nije bio uzdignut u kneževski stalež, *de facto* su Zollerni do kraja stoljeća priznati od ostalih kneževa kao njima jednaki. Njegovi sinovi Fridrik VI. i Ivan III. pratili su Sigismunda Luksemburškog na križarskome pohodu kod Nikopolja, a Ivan III. ga je nakon poraza, zajedno s Hermanom II. Celjskim, spasio od Osmanlija. Zbog stalne potpore njegovoj politici, Sigismund je Fridrika kasnije nagradio brandenburškom markgrofovijom i članstvom u izbornome kolegiju. Vidi Moeglin, *Fürstliche Ehre*, str. 82; Schuhmann, *Johann II*, str. 504.; Ficker, *Vom Reichsfürstentum*, str. 116, 211-212.

²⁶ Karlo IV. poništio je sve privilegije Ludovika Bavarskog koje su bile protivne habsburškim interesima. Dok je u slučaju Celjskih poništeno uzdignuće Celjskih iz 1341., Schaunberški su i prije Ludovikova proglasa smatrani grofovima, a njihovi posjedi grofovijom pa se vjerojatno u njihovom slučaju prigovor odnosio na lensku ovisnost o Habsburgovcima. Vidi Haider, *Herren und Grafen*, str. 16. O poništenju Ludovikovih privilegija vidi Štih, *Grafen von Cilli*, str. 70-71.

vezanih za krunu i lišenih lenskoga vrhovništva Habsburgovaca. Dok su Celjski svoju poziciju postupno gradili služeći Ludovika Anžuvina, a zatim i njegova nasljednika Sigismunda Luksemburškog – politika koja će im se u konačnici i isplatiti 1436. godine – Henrik VII. Schaunberški svoj je potez, po svemu sudeći, povukao prerano. U fajdi, koja je s prekidima trajala čitavo desetljeće, pobjedu je odnio Albert III., koji je Henrika natjerao na priznavanje lenske ovisnosti o austrijskom vojvodi te mu oduzeo niz posjeda dok su neposrednost uspjeli sačuvati podrškom careva iz luksemburške kuće. Vjerojatno su pritom određenu ulogu odigrali njihovi celjski rođaci, ali ne treba zanemariti ni tradicionalnu luksemburšku politiku slabljenja Habsburgovaca.²⁷

Stjepan II. Frankopan bio je prvorodeni sin Bartola VIII. iz Vidove loze knezova Frankopana te je kao senior držao i sjedište roda, Modruš. U drugoj polovici dvanaestoga stoljeća prvi se pripadnik roda, Dujam I., s naslovom krčkoga kneza, pojavljuje kao mletački vazal, ali već od Andrije II., kojega su pratili na križarskom pohodu, Frankopani se s Krka šire na kopno te stječu Vinodol i Modruš. U narednome stoljeću balansirali su između Budima i Venecije kao dvostruki vazali, međutim, sve se više počinju izmicati mletačkom vrhovništvu. Konačni raskid dogodio se nakon Zadarskoga mira 1358., kada Bartol VIII. i formalno prestaje biti mletačkim vazalom, dok je visok položaj njegova sina Stjepana II. ocrtan u tome što je u ispravi o miru naveden kao jedan od petnaest baruna kralja Ludovika I.²⁸ Ugarsko-hrvatski kralj je, prema padovanskome kroničaru Galeazzu Gatariju, osobno posredovao u sklapanju braka između Stjepana II. i Katarine da Carrare, kćeri moćnoga gospodara Padove Franje I. i njegova ključnog saveznika na *Terrafermi* protiv Venecije.²⁹ Raskošna svadba, s turnirima, igrama i gozbama, a koju je Gatari detaljno opisao, trebala je svima pokazati moć i prestiž i Carrara i Frankopana, dviju obitelji koje je ujedinjavala naklonost ugarsko-hrvatskoga kralja i neprijateljstvo *Serenissime*.³⁰

Odnos Henrika van Heessela i Ulrika II. Celjskog

Iako su obojica bili u službi moćnih i bogatih gospodara, grbovnici Claesa Heinenzoona i Henrika van Heessela nisu nastali prema njihovim narudžbama, već su odraz želje vrhunskih stručnjaka na tadašnjim dvorovima da svoje bogato stečeno znanje ostave iza sebe u obliku svojevrsnoga *magnum opusa* za buduće generacije, ali su vjerojatno trebali služiti i kao njihovi osobni spomenici. Herald iz Gelrea je, pored iznimno bogatog heraldičkog korpusa, u svome djelu zapisao i niz književnih

²⁷ Haider, *Geschichte Oberösterreichs*, str. 85-88.

²⁸ Sažeti pregled povijesti Frankopana s opsežnom bibliografijom u: Strčić, *Frankopani (Frankopani)*, *Hrvatski biografski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, online izdanje.

²⁹ Klaić, *Frankopani*, str. 171.

³⁰ Zanimljivo je da Vjekoslav Klaić navodi kako je do braka došlo jer je Ludovik htio zahvaliti Frankopanima, dok talijanski povjesničar Giovanni Cittadella izriče upravo suprotnu tvrdnju, odnosno da je do braka došlo kao izraza Ludovikove zahvale Franji da Carrara. Ovo je možda najbolji pokazatelj da je Ludovik spojio dvije prestižne i ambiciozne obitelji koje su tako međusobno potvrđivale i pojačavale ugled i status u regiji. Cittadella, *Storia della dominazione*, str. 305, 307.

uradaka. Na prve dvadeset i dvije folije nalazi se poema o brabantskim vojvodama, dvije kratke kronike te dvanaest panegirika. Dok su ostala djela vjerojatno prepisana ili kompilirana, panegirici su Heinenzoonovo autorsko djelo i nastali su u različitim fazama njegove karijere, u službovanju od Gelrea do Brabanta.³¹ Van Heessel je i u svoj grbovnik unio mnoge autobiografske elemente putem kojih je moguće pratiti njegov životni put kroz dvije glavne faze: luksemburško-habsburšku te burgundsku. Posveta vremenu provedenom u Sigismundovoj službi vidi se gotovo na samome početku manuskripta, gdje se nalazi prijepis osnivačke isprave Sigismundovog Zmajskog viteškog reda osnovanog 1408., a na kraju teksta je i prekrasno oslikani znamen reda.³² Zatim slijedi istovjetni Zmajski red koji je u Aragonu utemeljio Alfons V.³³ te Red bijeloga orla Sigismundova zeta Alberta V.³⁴ Svim trima redovima zajednički je cilj bila borba protiv neprijatelja vjere. Oba zmajaska reda imala su kao neprijatelja muslimane, Osmanlije i Saracene, dok je Albertov red bio prvenstveno usmjeren protiv čeških husita. Budući da su Alfonsov i Albertov osnovani 1433., iste godine kada je Henrik van Heessel boravio na Sigismundovu dvoru, čini se logičnim da su navedeni viteški redovi ostavili dojam na njega te ih je predstavio na početku svojega djela kao svojevrсни spomen na godinu stjecanja plemićke titule. Nadalje, znakovito je i da je uvodni tekst manuskripta upravo njegova lamentacija o propasti viteštva koja je u kontrastu s osnutkom navedenih redova.³⁵ No, najvažniji za razumijevanje njegova odnosa s Celjskima je jedan sitni detalj u osnivačkoj ispravi Zmajskog viteškog reda. U originalu iz 1408. sadržan je popis svjedoka, osnivača Reda, navedenih prema načelima hijerarhijskog shvaćanja srednjovjekovnoga društva. Nakon kralja Sigismunda i kraljice Barbare Celjske popis nastavljaju srpski despot Stefan Lazarević, čija je titula bila odmah do carske u bizantskoj hijerarhiji, te Herman II. Celjski i njegov sin Fridrik II., a tek nakon njih slijede ugarski baruni na čelu s palatinom Nikolom Gorjanskim i erdeljskim vojvodom Štiborom Štibičkim.³⁶ Ukupno je bila riječ o dvadeset i jednome plemiću, redom sve velikašima s posjedima na teritoriju Ugarsko-Hrvatskoga Kraljevstva. U van Heesselovoj verziji izostavljen je despot Stefan Lazarević te je na prvome mjestu Herman II., dok je ostatak popisa istovjetan s originalom.³⁷ Zbog čega je došlo do ovakve, očito namjerne, intervencije u tekstu?

Moguće je da je autorova namjera bila upravo istaknuti izniman položaj grofova Celjskih koji su, micanjem despota Lazarevića, zauzeli najvidljiviji položaj u hijerarhiji osnivača Reda, uz bok kraljevskome paru. Vjerojatno je u tome ulogu imao i sam grof Ulrik II., čiji su djed i otac bili osnivači Reda, a on sam osobno je i dobro poznao Henrika van Heessela. Njihovi su se putovi ukrstili 1447. i

³¹ Nijsten, *Shadow of Burgundy*, str. 177-220.

³² Van Heessel, *Grbovnik*, f. 7v.-18r.

³³ Van Heessel, *Grbovnik*, f. 18v.-21v.

³⁴ Van Heessel, *Grbovnik*, f. 22r.-26v.

³⁵ Van Heessel, *Grbovnik*, f. 2r.-4v.

³⁶ Tekst isprave u: Fejér, *Codex diplomaticus*, str. 682-694.

³⁷ Original: *Nos vero Stephanus Despoth, Dominus Rasciae, idem Hermannus Comes Cily et Zagoriae ac Comes Fridericus, filius eiusdem* ... Van Heesselova verzija: *Nos vero Hermannus Cilie Zagorie Comes ac Comes Fridericus, filius eiusdem*.

1448. tijekom pregovora na najvišoj razini između burgundskoga vojvode Filipa Dobrog i cara Fridrika III. Pregovori su bili toliko tajnoviti da o njima ne postoji nikakva zabilježba među suvremenim kroničarima, već su sadržani samo u memorijalu Henrika van Heessela koji se čuva u Kućnom, dvorskom i državnom arhivu u Beču, a prvi ih je objavio Ernst Birk 1838. godine.³⁸ Memorijal se sastoji od šesnaest dokumenata, uglavnom pisama, koje su si slali poslanici obaju dvorova. Burgundskoga vojvodu predstavljao je van Heessel sa svojim sinom Vilimom, dok su Fridrika III. zastupali kancelar Kaspar Schlick i Ulrik II. Celjski, tada carev savjetnik, a iz pozadine ih je podržavao i Fridrikov brat Albert VI.³⁹

Filip Dobri težio je stvaranju neovisnoga burgundskog kraljevstva koje je još od koncila u Baselu pokušavao legitimirati temeljem nepostojeće tradicije o drevnom lotarinškom kraljevstvu najstarijega sina Ludovika Pobožnog, a koje se prostorno uvelike poklapalo s posjedima koje je burgundski vojvoda uspio sjediniti pod svojom vlašću.⁴⁰ Fridrik III. bio je spreman ponuditi mu kraljevsku krunu vezanu uz Brabant kao „kolijevku najuglednijih kneževa“ ili Friziju, koja je bila kraljevstvom u pretkarolinška vremena,⁴¹ međutim, Filip je tražio da se njegovome novom kraljevstvu pripoje svi posjedi koje je držao unutar granica Carstva – veći dio današnje Nizozemske – te da ono bude potpuno samostalno, što je bio uvjet na koji Fridrik nije mogao pristati bez suglasnosti izbornih kneževa, koja nije bila izgledna. Kako je u intitulaciji svetorimskih careva stajalo *mehrer des Reiches*, odustajanje od velikih dijelova Carstva bilo je ravno političkome samoubojstvu i povodom za svrgavanje. Upravo zbog velike osjetljivosti pitanja i potrebe za čuvanjem obraza sudionika, pregovori su vođeni oprezno i preko posrednika, čime se izbjegavao gubitak ugleda u slučaju neposrednog negativnog odgovora ijedne strane. Postoje tumačenja da je Filip Burgundski potkupio carskoga kancelara Schlicka, koji je snažno zagovarao njegovu stvar pred Fridrikom tako što je navodno i sugerirao izvorni prijedlog o stvaranju brabantске ili frizijske krune, ali moguće je i da se samo htio okoristiti nastalom situacijom i naplatiti svoje sudjelovanje u pregovorima od bogatoga i častohlepnog vojvode.⁴²

Van Heessel je u Beč stigao polovicom 1447., kad su počeli njegovi pregovori s kancelarom i grofom Celjskim.⁴³ Kako su maksimalistički zahtjevi njegova gospodara Fridriku bili neprihvatljivi, poslao je sina Vilima natrag na burgundski dvor na konzultacije, a on sam ostao je u Beču na izričit zahtjev grofa Celjskoga i

³⁸ Birk, *Aktenstücke Herzog Phillip's*, str. 232.

³⁹ Ulrik i Albert imenovani su savjetnicima u siječnju 1444. godine. Vidi Kurelić, *Simboli statusa i moći*, str. 63.

⁴⁰ *Simili modo et per talem divisionem olim factam de imperio, tempore quondam regis Lotharij, qui per partagium factum cum fratribus suis successoribus Karoli magni imperatoris, suum tenebat et habebat regnum*. Birk, *Aktenstücke Herzog Phillip's*, str. 260.

⁴¹ U anglosaskoj kronici spominju se kao *reges* kneževi Adalgis i Radbod. Müller, *Warum nicht einmal*, str. 432.

⁴² Chmel, *Geschichte Friedrichs*, str. 480, 487; Sugenheim, *Geschichte des deutschen Volkes*, str. 693; Müller, *Warum nicht einmal*, str. 431-432; Vaughan, *Phillip the Good*, str. 288.

⁴³ Njegovo prvo datirano pismo je od 19. srpnja 1447., a carev odgovor su mu Kaspar Schlick i Ulrik II. Celjski prenijeli 29. srpnja. Birk, *Aktenstücke Herzog Phillip's*, str. 237-239.

kancelara.⁴⁴ Znakovito je i Schlickovo pismo Filipovom poslaniku Adrianu van der Eeu koji je u veljači 1448. nastavio pregovore, u kojemu se kancelar izjašnjava u svoje i Ulrikovo ime kao vjeran sluga burgundskoga vojvode.⁴⁵ Iako je pregovore nastavio van der Ee, van Heessel je čitavo vrijeme boravio u Austriji i vjerojatno se dobro upoznao, a možda i prijateljio s Ulrikom II. Izostavljanje Stefana Lazrevića s popisa osnivača Zmajskog viteškog reda čini se jasnim pokušajem naglašavanja statusa Celjskih. Bilo je to vrijeme kad su već primljeni u kneževski stalež (*Reichsfürstenstand*) i time dosegli sam vrh tadašnje političke hijerarhije u Carstvu, dok se Ulrik II. u Ugarsko-Hrvatskom Kraljevstvu nametnuo kao slavonski ban, što ga je ubrajalo među najmoćnije magnate u državi.⁴⁶ Celjski grb u Grbovniku Henrika van Heessela je svakako najautentičniji budući da je riječ o jedinom prikazu čitavoga kneževskog grba čiji je autor osobno poznao Ulrika II. i imao prilike vidjeti njegov pečat te se, kao profesionalni herald, i raspitati o svim elementima grba uključujući i boju štita Zagorja.

Štit Zagorja

O problematici štita Zagorja već je ranije bilo riječi u historiografiji.⁴⁷ Štit s tri zlatne (ili srebrne) okrunjene lavlje glave na crvenoj pozadini predstavljao je Hrvatsku od vremena Ludovika Anžuvina te je kao takav prikazan i u grbovniku Gelre, ali i u dvama djelima Konrada Grünenberga: grbovniku iz 1483.⁴⁸ te ilustriranome putopisu hodočašća iz Konstancije u Svetu zemlju 1485. – 1486., nastalom oko 1487. godine.⁴⁹ U svim navedenim prikazima riječ je o tri lavlje glave s isplaženim jezikom, istovjetnim s prikazom u grbovniku Henrika van Heessela. Osim u rukopisu o hodočašću, gdje je grb prikazan iznad vedute Dubrovnika, lavlje glave su uvijek okrunjene. Iako su Grünenbergova djela nastala potkraj petnaestoga stoljeća, vjerojatno je koristio starije predloške te nije bio svjestan dviju promjena: prvo transfera grba s tri lavlje glave na Dalmaciju, što je zabilježeno u kronici Ulrika von Richentala iz 1483., i drugo, uvođenja plave podloge, koja će postati standardnom na slici na svodu kuće gradskog suca Waltera Zellera u Innsbrucku iz 1495. godine.⁵⁰

⁴⁴ *auch so hat mein herr van Cilij vnd auch her Caspar cancellir ein wolgeualln darinn das ich bej dem landen beleib.* Birk, *Aktenstücke Herzog Phillip's*, str. 241.

⁴⁵ *sed in omnibus nobis possibilibus, dominus comes et ego seruientibus libenter domino meo, domino duci sine fallo.* Birk, *Aktenstücke Herzog Phillip's*, str. 266; Chmel, *Geschichte Friedrichs*, str. 487.

⁴⁶ Klaić, *Povijest Hrvata*, str. 245.

⁴⁷ Kurelić, *Simboli statusa i moći*, str. 65-67. O grbu s tri lavlje ili leopardove glave vidi Peić Čaldarević, Stančić, *Povijest hrvatskoga grba*, str. 25-59.

⁴⁸ Grünenberg, *Wappenbuch*, f. 57r. Preslika u Peić Čaldarević, Stančić, *Povijest hrvatskoga grba*, str. 34.

⁴⁹ Grünenberg, *Pilgerfahrt*, f. 11v-14r. Preslika u Peić Čaldarević, Stančić, *Povijest hrvatskoga grba*, str. 36.

⁵⁰ Richental, *Konzil zu Konstanz*, f. 170r. Peić Čaldarević, Stančić, *Povijest hrvatskoga grba*, str. 45-52.

Crvena boja podloge u van Heesselovoj verziji štita čini se samorazumljivom te sugerira da su grofovi Celjski za Zagorje odabrali grb koji se neposredno oslanja na Sigismunda Luksemburškog, što je moglo biti odraz bračnog saveza preko Barbare, ali i odraz njihovih velikih ambicija na područjima južno od Drave, uključujući Hrvatsku, ali i Bosnu na čiju su krunu polagali i pravo. Celjski su svakako vrlo ciljano dizajnirali svoje kneževske pečate u skladu sa svojim pretenzijama i političkim ciljevima. Dok je Herman II. isticao pripadnost Zmajskom viteškom redu na svojem banskom pečatu, Ulrik II. se, vjerojatno se pozivajući na svoje hodočašće u Santiago de Compostela, i sam predstavljao kao punopravni vitez.⁵¹ Odabir grba u slučaju Celjskih vjerojatno je bio rezultat brižljivo smišljene dinastičke politike te je isticanje kraljevskoga grba odašiljalo snažnu poruku svima koji su je znali čitati i razumjeti.

Dva su izvora koja su dovela u pitanje boju podloge štita Zagorja, a samim time i njegovu neposrednu vezu s hrvatskim grbom. Riječ je o ispravi kojom je Fridrik III. podijelio grb Janu Vitovcu, nekadašnjemu vojskovođi Ulrika II. podrijetlom iz Češke, te Grbovnik opata Ulrika Röscha iz samostana Sankt Gallen u Švicarskoj. Nakon smrti posljednjega grofa Celjskog, na njegovu baštinu polagalo je pravo više od dvadeset pretendena. Vitovec je kraće vrijeme ostao u službi Ulrikove udovice Katarine Branković, ali je ubrzo promijenio stranu, svrstavši se prvo uz Ladislava V., nakon njegove smrti 1457. uz Matiju Korvina, a zatim uz Fridrika III., koji ga je 1459. odlučio vrbovati donacijama i uzdignućem u plemićki rang.⁵² U studenome i prosincu dodijelio mu je naslov baruna (*Freiherr*), grb Sternberga u Koruškoj, koji je nekoć pripadao Celjskima, te Zagorsku grofoviju i pripadajući grb koji je opisao na sljedeći način:

„ain Wappen mit namen ain schilt von diemant, darin drey gekrönt lebenköpf von dem obristen metal, gezungt von khel, darauf ain helm, gecirt mit seiner helmdeck, auf demselben helm ain kron von gold, daraus zwo ausgepreit flug, gecirt mit seepletern, nach des schildes vnderweisung, so vns als kunigen von Hungarn mit abgang weilent der grafen Zilli ledig worden ist“ (masna slova autorova).⁵³

Car je Janu Vitovcu podario štit sa srebrnim lavovima na crnoj pozadini te ga je nazvao grbom grofova Celjskih. Budući da je istovremeno Vitovcu dodijelio Krapinu, a nedugo zatim i Zagorsku grofoviju, time se sugerira mogućnost da je, pored ili umjesto crvene boje mogla postojati i crna što bi navedeni štit udaljilo od hrvatskoga grba Ludovika Anžuvina. Bojničićeva napomena da je „ovaj grb Celjskih u dosadašnjoj heraldici bio nepoznat“ vjerojatno se nije odnosila izričito na crnu boju, već na činjenicu da je heraldika devetnaestoga stoljeća poznavala samo kombinirani grb Celja.⁵⁴

⁵¹ Osim prema veličini pečata koji su promjerom nadmašivali sve kneževske pečate u regiji, značajna je i promjena čuvara štita, s anđela na vitezove, i to upravo kad se pojavila mogućnost naslijeđa bosanske krune u vrijeme sve veće opasnosti od Osmanlija. Kurelić, *Simboli statusa i moći*, str. 73-75.

⁵² Sažeti pregled povijesti karijere Jana Vitovca s pripadajućom literaturom u: Ban, Mirmik, *Münzen des Jan Vitovec*, str. 105-108.

⁵³ Isprava od 10. studenog 1459. Birk, *Urkunden-Auszüge*, str. 228.

⁵⁴ Bojničić, *Adel von Kroatien*, str. 17.

Drugi izvor, Grbovnik opata Ulrika Röscha iz Sankt Gallena, međutim, nadopunjuje ispravu Fridrika III. i doprinosi sumnji u crvenu kao boju štita Zagorja. U navedenom grbovniku je na 187. stranici prikazan grb *here von cyli zu ortenburg und in dem segger et cetera pan in windisch land*, koji se sastoji od dva štita.⁵⁵ Na heraldičkoj lijevoj strani je kombinirani celjski grb, a na heraldičkoj desnoj je kombinirani štit Ortenburga i Zagorja, pri čemu Zagorje zauzima vredniju heraldičku gornju desnu i donju lijevu stranu. Pozadina štita Zagorja je pritom crna, kao i u Fridrikovoj ispravi. Kako je navedeni grbovnik nastao oko 1470., odnosno netom nakon smrti Jana Vitovca, sjećanje na Celjske još je bilo svježije.⁵⁶ Neobična konstrukcija kombiniranoga zagorsko-ortenburškog štita sugerira da je autor vjerojatno radio prema opisu te se vjerojatno nakon 1459. djelomično ustalila ideja o crnoj pozadini zagorskoga štita, koja je negdje tijekom idućega desetljeća, a svakako prije 1470., došla do anonimnog autora grbovnika u Sankt Gallenu te je tako štit Zagorja u grbu Celjskih poprimio crnu boju upravo preko promjene koju je car uveo u svojoj donacijskoj ispravi. Vitovec i Fridrik III. sigurno su znali boju koju su Celjski izvorno koristili te se može postaviti pitanje je li Henrik van Heessel pogriješio ili je možda car namjerno promijenio boju štita kako bi mrske mu neprijatelje Celjske udaljio i od simboličke povezanosti s hrvatskom krunom? Budući da je Fridrik III. sustavno odbijao oslovljavati ih kneževima unatoč tome što ih je sam potvrdio 1443., ovakva simbolička degradacija ne bi mu bila strana, pogotovo nakon što se proglasio ugarsko-hrvatskim kraljem te je, barem nominalno, mogao promišljati o tome da i sam preuzme tri lavlje glave na crvenome štitu kao svoj grb.⁵⁷ Maksimilijan je uveo potpuno novi heraldički simbol za Hrvatsku oko 1495. – srebrno-crvenu šahovnicu sastavljenu od 4x4 polja – te nekadašnji anžuvinski grb uz promjenu boje pozadine u plavu ograničio na Dalmaciju.⁵⁸ Moguće je, međutim, da je nakon smrti Ulrika II. anžuvinski grb Hrvatske još uvijek bio u habsburškim planovima te je njegovo vezivanje uz Celjske trebalo izbrisati poput svojevrsnog *damnatio memoriae*.

Potvrda teze da je štit Zagorja u grbu Celjskih doista bio crvene boje nalazi se u još jednome grbovniku iz prve polovice petnaestoga stoljeća. Riječ je o Grbovniku Bratovštine sv. Kristofora u Arlbergu, odnosno, o nizu knjiga čiji se točan broj više i ne zna, a koje su služile kao svojevrsna trajna, gotovo besmrtna potvrda donacija raznih dobročinitelja koji su dolazili iz svih slojeva plemenitog društva i iz svih krajeva Europe. Pored zapisa o iznosu donacije na folijama grbovnika bio je oslikan i donatorov grb kao svjedočanstvo njegova identiteta. Osnivač Bratovštine, Henrik Findelkind (njem. nahoče), svoju je životnu priču ispriповjedio u samome

⁵⁵ St. Gallen, Stiftsbibliothek, Cod. Sang. 1084, str. 187.

⁵⁶ Grbovnik se tradicionalno pripisuje majstoru Hansu Haggenbergu koji je u Sankt Gallenu djelovao oko 1483., međutim, grbovnik je u posjed opata Ulrika došao oko 1470. i već je tada bio uvelike oslikan. Prema klasifikaciji Alberta Bodmera iz 1941., velika većina grbova, među kojima i onaj grofova Celjskih, pripada ranije oslikanom materijalu, što znači da je grb morao biti oslikan prije 1470. Vidi: Bodmer, *Wappenbuch von St. Gallen*, str. 49-58; Tremp, *Fürstabt Ulrich Rösch*, str. 168.

⁵⁷ Kurelić, *Status Celjskih*, str. 62.

⁵⁸ Stančić, *Povijest hrvatskoga grba*, str. 53.

Slika 3: Grb Celjskih u Grbovniku opata Ulrika Röscha iz Sankt Gallenu
 St. Gallen, Stiftsbibliothek, Cod. Sang. 1084: St. Gall Abbot Ulrich Rösch's book of heraldry
 (<http://www.e-codices.unifr.ch/en/list/one/csg/1084>), str. 187.

Fig. 3: The coat-of-arms of the Counts of Celje in the book of heraldry by Abbot Ulrich Rösch
 of Sankt Gallen. St. Gallen, Stiftsbibliothek, Cod. Sang. 1084: St. Gall Abbot Ulrich Rösch's
 book of heraldry (<http://www.e-codices.unifr.ch/en/list/one/csg/1084>), p. 187.

grbovniku.⁵⁹ Sedamdesetih godina četrnaestoga stoljeća pronašao ga je i usvojio mljekar iz Kemptena u Allgäu, ali je zbog financijske propasti morao i Henrika i svojih devetero djece poslati u svijet. U pratnji dvojice svećenika na putu prema Rimu Henrik je došao u Arlberg, strateški planinski prijevoj koji je povezivao Tirol i Vorarlberg, iznimno opasan zimi zbog snažnih snježnih mećava. Nakon što je desetak godina radio kao svinjar u službi plemenitoga Jakova Überreina, jednom je prilikom zimi, dok je svojem gospodaru služio kao mačonoša na putu do crkve, opazio mnoge unesrećenike koji su jedva preživjeli prelazak preko prijevoja te je odlučio osnovati utočište za pomoć putnicima. Pored vlastite uštedevine, mogao je računati i na podršku vojvode Leopolda III., koji je 27. prosinca 1385. izdao ispravu kojom mu je dopustio gradnju te svojim vazalima i službenicima naložio da ga čuvaju, brane i pomažu svojim donacijama.⁶⁰ Kako bi namaknuo sredstva za izgradnju hospicija i kapelice, inovativni je Henrik osmislio sustav pribavljanja donacija koji je igrao na dvije komponente koje su bile itekako bliske osobnim uvjerenjima tadašnjih elita: pobožnost i taštinu. Zajedno sa svojim pomoćnicima proputovao je čitavo područje Svetoga Rimskog Carstva – na popisu su gotovo svi važniji centri toga vremena – od relativno bliskih Beča, Ljubljane ili Gorice, sve do Praga, Mainza, Trier, Kölna i Magdeburga – u potrazi za pokroviteljima koje je privukao i pomoću grbovnika koji su on i njegovi izaslanici nosili sa sobom.⁶¹ U zamjenu za godišnju donaciju, kao i određen iznos za slučaj smrti, Henrik je u svoj grbovnik unosio zapis o imenu donatora i predivno oslikan grb kao vječni spomen. Nije poznato koliko je verzija grbovnika postojalo. Slikar Vigil Raber je 1548. zapisao da je vidio pet primjeraka u iznimno lošem stanju.⁶² Danas su sačuvane svega tri originalne knjige, Tirolski rukopis ili *Codex Figdor*, koji se čuva u Zemaljskom arhivu Tirola u Innsbrucku, Minhenski spis, u vlasništvu Kraljevskoga bavarskog viteškog reda sv. Jurja u Bavarskom državnom arhivu, te Bečki spis, koji je pohranjen u Kućnom, dvorskom i državnom arhivu u Beču. Nadalje, postoje i dva prijepisa iz 16. stoljeća.⁶³

Grbovi grofova Celjskih mogu se pronaći u oba „austrijska“ rukopisa što je, naravno, i očekivano uzevši u obzir izniman položaj i moć Celjskih u vrijeme nastanka i prvih pola stoljeća djelovanja bratovštine.⁶⁴ Virgil Raber u svom vrlo

⁵⁹ *Hauptbuch der Bruderschaft* f. 123v-124r; Ledel, *Ein spätmittelalterliches Spenderverzeichniss*, str. 185-196.

⁶⁰ Tekst isprave u *Hauptbuch der Bruderschaft*, f. 12v. Vidi i Ledel, str. 186. i Hupp, str. 3-4.

⁶¹ Indeks donatora u takozvanom Tirolškom rukopisu i pripadajuća karta u Widmoser i Köfler, *Botenbuch der Bruderschaft*, str. 35-45.

⁶² *im wirthshaus bey der Cappl auff dem Arlsperg in pergamenem Buechern verzeichnet und befunden werden, nach sollichen mich belangt und hart überkumen; welicher Buecher fünf sein, gar allt Scarteggen, zerprochn, zum tayl zerrissen und aussergschnittn pletern, auch schillten und zerprochennen Coppertpretern, gantz schmutzig und ubl ghaltn*. Fischner, Vigil Rabers *Wappenbuch*, str. 156.

⁶³ Popis u Ledel, str. 188. Detaljan opis svih postojećih rukopisa u Hupp, str. 7-14. Digitalizirani pristup svim navedenim izdanjima moguće je neposredno s mrežnih stranica bratovštine. <https://www.bruderschaft-st-christoph.org/wappenbuecher.html> (pristupio 5. kolovoza 2016.).

⁶⁴ U takozvanome Minhenskom spisu ne nalazi se grb Celjskih, ali ni grbovi austrijskih vojvoda i ostalih lokalnih dinastija.

opsežnom grbovniku iz 1548. predstavio je samo najosnovniji, jezgreni štit Celjskih, nekadašnji heunburški grb s tri zlatne zvjezdice na modroj pozadini, međutim, kako je riječ o stoljeću nakon izumiranja Celjskih ovdje je predstavljen kao dio cjelovite habsburške titule i to vjerojatno iz vremena Maksimilijana I.⁶⁵ Mnogo važniji za heraldiku Celjskih su Tirolški rukopis, koji sadrži grb Hermana II., te Bečki rukopis, u kojemu je grb Fridrika II.⁶⁶ Dok je Hermanov grb zanimljiv sam po sebi jer je riječ o kombiniranome štitu Celja podijeljenom na dva umjesto uobičajena četiri dijela, puno je važniji Fridrikov grb budući da, pored klasičnog kombiniranog štita Celja na heraldičkoj desnoj strani, sadrži i štit Zagorja na heraldičkoj lijevoj strani, s tri okrunjene srebrne lavlje glave na crvenoj pozadini.⁶⁷ Iako se ne može utvrditi točan datum nastanka grba u Bečkome rukopisu, svakako je nastao prije 29. veljače 1420., kada je Sigismund Luksemburški Hermanu II. udijelio grofoviju Ortenburg kao leno nakon smrti njezina posljednjeg grofa tri godine ranije.⁶⁸ Time je jasno vidljivo da je stari anžuvinski grb Hrvatske s crvenom pozadinom, koji je koristio i Sigismund Luksemburški, bio kontinuirano korišten od početka petnaestoga stoljeća kao grb Zagorja, a da je promjena na crnu pozadinu nastala tek nakon smrti Ulrika II.

Zaključak

Grb Ulrika II. Celjskog otkriva da je ova znamenita i moćna obitelj na jugoistoku Carstva svoje ambicije i svoju moć kontinuirano izražavala i putem simboličke komunikacije te da jezik simbola svakako može pridonijeti poznavanju određenih aspekata njezine političke i društvene djelatnosti. Kompleksna mreža međuodnosa diljem Carstva, koji su uvelike izgrađeni vezivanjem uz kralja i cara Sigismunda Luksemburškog, otvarala je Celjskima vrata visoke politike u Carstvu i Ugarsko-Hrvatskom Kraljevstvu. Poput svojega djeda Hermana II., i posljednji je grof Celjski bio iznimno ambiciozan, a taj se zacrtani cilj može lijepo vidjeti upravo u Grbovniku Henrika van Heessela, u kojemu se našao jedinstven prikaz

⁶⁵ Raber, *Wappenbuch der Arlberg-Bruderschaft*, f. 430. Celjski grb grupiran je s ostalim grofovskim titulama i nalazi se iza Gorice, Pfirtda i Artoisa, a ispred Holandije, Kyburga i Namura. Da je riječ o Maksimilijanovom, a ne Ferdinandovom grbu ukazuje činjenica da među grbovima nema španjolskih, koje je Ferdinand naslijedio po majci.

⁶⁶ Widmoser i Köfler, *Botenbuch der Bruderschaft*, f. 2v.; *Hauptbuch der Bruderschaft*, f. 30v-31r.

⁶⁷ Za razliku od ostalih prikaza štita Zagorja, u ovome je slučaju riječ o heraldičkim leopardima, odnosno lavovima okrenutima prema gledatelju (*lion passant guardant*), umjesto u profilu. No, na pečatima ugarsko-hrvatskih vladara i Celjskih je još od vremena Sigismunda Luksemburškog bio običaj lavove prikazivati okrenute prema gledatelju, tako da je svakako u svim ovim slučajevima riječ o lavovima, odnosno o istome grbu. Očito se nije pravila razlika između lavova i leoparda, kao što je to bio slučaj u francuskoj heraldici toga vremena.

⁶⁸ Pored Ortenburga, Celjski su dobili i grofoviju Sternberg, čiji grb nisu posebno isticali, vjerojatno i zato što se od heunburškog, čiji su rodaci bili, razlikovao samo prema boji podloge koja je bila crvena. Upravo je taj grb bio osnovni koji je Fridrik podario Janu Vitovcu. Meyer, *Grafen von Cilli*, str. 91.

potpunog grba Ulrika II. Celjskog s uključenim rodoslovljem, koje je poznavateljima tadašnje društveno-političke scene na sjecištu Carstva, Ugarsko-Hrvatskoga Kraljevstva i Italije jasno oslikavalo kneza kao potomka moćnih i utjecajnih obitelji diljem regije, od sjevernoaustrijskih Schaunberga, preko hrvatskih Frankopana do gospodara Padove te se uklapao u sliku koju je o sebi Ulrik II. širio i putem svojih pečata. Izniman položaj naglašen je i falsificiranjem osnivačke isprave Zmajskog viteškog reda, što samo potvrđuje tezu o bliskoj vezi i osobnom poznanstvu između van Heessela i grofa Celjskog. I štit Zagorja čini se da je predstavljao očitu asocijaciju na hrvatski *regnum* te srodstvo s vladarskom kućom, što je, po svemu sudeći, car Fridrik pokušao barem donekle zatomiti te bi možda sjena sumnje bila i veća da van Heesselov grbovnik, ali i Grbovnik Bratovštine sv. Kristofora nisu potvrdili da je pozadina zagorskoga štita bila i ostala crvena. Grb Ulrika II. upotpunjuje naše poznavanje povijesti Celjskih u vizualnoj i simboličkoj domeni, ali i potvrđuje važnost materijalnih izvora i za kasno srednjovjekovlje. Iako je riječ o vremenu u kojemu je pismo najvažnije sredstvo komunikacije, jezik simbola ostao je i dalje neizostavan čimbenik za razumijevanje društvene i političke povijesti vladajućih elita.

Izvori i literatura

Izvori

- Hauptbuch der Bruderschaft St. Christoph auf dem Arlberg. Handschrift Weiss 242*, Beč: Haus-, Hof- und Staatsarchiv
- Birk, Ernst, Aktenstücke Herzog Phillip's von Burgund Gesandtschaft an den Hof des römischen Königs Freidrich IV. in den Jahren 1447. Und 1448. Betreffend. *Österreichische Geschichtsforscher*, vol 1, br. 2. Ur. Joseph Chmel. Beč: In der F. Beckschen Universitätsbuchhandlung, 1838., str. 231-271.
- Birk, Ernst, Urkunden-Auszüge zur Geschichte Kaiser Friedrichs des III. in den Jahren 1452-1467 aus bisher unbenützten Quellen. *Archiv für österreichische Geschichte* 10, 1853, str. 175-240, 369-443.
- Fejér, György, *Codex diplomaticus Hungariae*, vol. 10, br. 4. Buda: Typis Typogr. Regiae Universitatis Vngaricae, 1841.
- Heessel, Henrik van, *Grbovnik*, 'Heritage Library Hendrik Conscience, Antwerpen, cat.nr. B 89420. (<http://anet.be/digital/opacehc/ehc/o:lvd:1072220/N>)
- Heinenzoon, Claes, *Grbovnik Gelre*, Bruxelles: Kraljevska knjižnica, ms. 15652-5
- Mlinar, Janez, *Podoba Celjskih grofov v narativnih virih*. Ljubljana: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete, 2005.
- Raber, Virgil, *Wappenbuch der Arlberg-Bruderschaft 1548*, Weimar: Klassik Stiftung, Herzogin Anna Amalia Bibliothek
- St. Gallen, Stiftsbibliothek, Cod. Sang. 1084: St. Gall Abbot Ulrich Rösch's book of heraldry (<http://www.e-codices.unifr.ch/en/list/one/csg/1084>)

Literatura

- Althoff, Gerd, *Verwandte, Freunde und Getreue: zum politischen Stellenwert der Gruppenbindungen im frühen Mittelalter*. Darmstadt: Primus, 1990.

- Althoff, Gerd, *Spielregeln der Politik*, Darmstadt: Primus, 1997.
- Althoff, Gerd, *Die Macht der Rituale: Symbolik und Herrschaft im Mittelalter*, Darmstadt: Primus, 2003.
- Anrooij, Wim van, Hendrik Van Heessel, héraut à la cour impériale et à la cour de Bourgogne. *Revue du Nord* 366-367, 2006/3, str. 709-726.
- Ban, Herbert i Mirnik, Ivan, Münzen des Jan Vitovec. *Numismatische Zeitschrift* 108-109, 2001, str. 105-124.
- Bodmer, Albert, Das Wappenbuch von St. Gallen und seine Beziehungen zur Schweiz. *Archives Héraldiques Suisses*, 55, br. 3-4, 1941, str. 49-58.
- Bojničić, Ivan, *Der Adel von Kroatien und Slawonien*, Nürnberg: Bauer, 1899.
- Chmel, Joseph, *Geschichte Kaiser Friedrichs IV als König: 1440-1452*. Hamburg: Perthes, 1843.
- Cittadella, Giovanni, *Storia della dominazione Carrarese in Padova*, vol 1. Padova: Coi tipi del seminario, 1842.
- Dopsch, Heinz, Die Freien von Sannegg als steirische Landherren und ihr Aufstieg zu Grafen von Cilli. *Celjski grofje, stara tema—nova spoznanja*. Ur. Rolanda Fugger Germadnik, Celje: Pokrajinski muzej, 1998, str. 23-35.
- Engel, Pál, *The Realm of St. Stephen: A History of Medieval Hungary*. London, New York: I.B. Taurus, 2001.
- Fajt, Jiří, *Karl IV. Kaiser von Gottes Gnaden. Kunst und Repräsentation des Hauses Luxemburg 1310-1437*. München: Deutscher Kunstverlag, 2006.
- Ficker, Julius, *Vom Reichsfürstenstande : Forschungen zur Reichsverfassung zunächst im XII. und XIII. Jahrhunderte*, vol. 1. Innsbruck: Wagner, 1861.
- Fischner Konrad, *Vigil Rabers Wappenbuch der Arkbeg-Bruderschaft in Weimar*. Deutscher Herold 40, 1909, str. 153-178.
- Garipzanov, Ildar, *The Symbolic Language of Authority in the Carolingian World (c.751-877)*. Leiden: Brill, 2008.
- Haider, Siegfried, Die Herren und Grafen von Schaunberg und ihr Territorium. *Die Schaunberger in Oberösterreich. 12.-16. Jh. Adelsgeschlecht zwischen Kaiser und Landesfürst. Sonderausstellung im Stadtmuseum Eferding. Eferding. Schloß Starhemberg, 5. Mai 1978 bis 29. Oktober 1978*. Ur. Manfred Mohr, Linz: OÖ Landesverlag, 1978, str. 9-33.
- Haider, Siegfried, *Geschichte Oberösterreichs*. München: R. Oldenbourg Verlag, 1987.
- Huizinga, Johan, Ruyers en Poyers. *Wirtschaft und Kultur, Festschrift für Alfons Dopsch*. Ur. Gian Piero Bognetti. Baden bei Wien: R. M. Rohrer Verlag, 1938, str. 535-546.
- Hupp, Otto, *Die Wappenbücher vom Arlberg, Tl: 1: Die drei Original-Handschriften von St. Christoph auf dem Arlberg aus den Jahren 1394 bis rund 1430*. Berlin: Volksbund der Deutschen sippenkundlichen Vereine, 1937.
- Kantorowicz, Ernst, *The King's Two Bodies. A Study in Mediaeval Political Theology*. Princeton: University Press, 1957.
- Keen, Maurice, Introduction. *Heraldry, Pageantry and Social Display in Medieval England*. Ur. Maurice Keen i Peter Cross. Wodbridge: The Boydell Press, 2002, str. 1-17.
- Klaić, Vjekoslav, *Krčki knezovi Frankapani*. Zagreb, 1901. – reprint izdanje: Rijeka: Povijesno društvo otoka Krka /Krčki zbornik, sv. 25. Posebno izdanje, sv. 19/ i Izdavački centar Rijeka /Biblioteka Fluminensia, sv. 3/1991.
- Klaić, Vjekoslav, *Povijest Hrvata*, vol. 3. Zagreb: Nakladni Zavod Matice Hrvatske, 1975.
- Kurelić, Robert, Simboli statusa i moći: kneževski pečati Celjskih grofova. *Med Srednjo Evropo in Sredozemljem. Vojetov zbornik*. Ur. Sašo Jerše. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2006, str. 61-77.
- Kurelić, Robert, Status Celjskih grofova kao kneževa Svetog Rimskog Carstva. *Zgodovinski časopis* 60 1/2, 2006, str. 49-68.

- Ledel, Eva-Katharin, Ein spätmittelalterliches Spenderverzeichniss: Die Wiener Handschrift des Wappenbuches der Bruderschaft von st. Christoph am Arlberg. *Heraldik - Bildende Kunst - Literatur / Heraldique - Arts plastiques - Litterature / Heraldry - Arts - Literature Actes du XIe Colloque International d'Heraldique St. Pölten, 20-24 septembre 1999. Jahrbuch der Heraldisch-Genealogischen Gesellschaft "ADLER", Jahrgang 1993/2002, Der ganzen Reihe dritte Folge, Band 15, 2002*, Ur. Georg Scheibelreiter i Michael Göbl. Beč: Selbstverlag der Heraldisch-Genealogischen Gesellschaft "Adler" in Wien, 2002, str.185-196.
- Moeglin, Jean Marie, Fürstliche Ehre im Spätmittelalterlichen Deutschen Reich. *Verletzte Ehre, Ehrkonflikte in Gesellschaften des Mittelalter und der frühen Neuzeit*. Ur. Klaus Schreier i Gerd Schwerhoff, Köln: Böhlau, 1995, str. 77-91.
- Müller, Heribert, Warum nicht einmal die Herzöge von Burgund das Königtum erlangen konnten. *Frankreich, Burgund und das Reich im späten Mittelalter: ausgewählte Aufsätze*. Ur. Gabriele Annas et. al. Tübingen: Mor Siebeck, 2011, str. 421-462.
- Nijsten, Gerard, *In the Shadow of Burgundy: The Court of Guelders in the Late Middle Ages*. Cambridge: University Press, 2004.
- Paravicini, Werner, Zeitenwende. Edelleute aus dem Ordensland Preussen und Livland im Westeuropa des 15. Jahrhunderts. *Reich, Regionen und Europa in Mittelalter und Neuzeit. Festschrift für Peter Moraw*. Ur. Paul Joachim Heinig, Berlin: Duncker & Humblot, 2000, str. 413-442.
- Peić Čaldarević, Dubravka i Nikša Stančić, *Povijest hrvatskoga grba. Hrvatski grb u mijenama hrvatske povijesti od 14. do početka 21. Stoljeća*. Zagreb: Školska knjiga, 2001.
- Schramm, Percy Ernst, *Herrschaftszeichen und Staatssymbolik: Beiträge zu ihrer Geschichte vom dritten bis zum sechzehnten Jahrhundert*, vol 1-3. Stuttgart: A. Hiersemann, 1954-1978.
- Schuhmann Günther, Johann II. *Neue Deutsche Biographie (NDB)*, vol. 10. Ur. Berlin: Duncker & Humblot, 1974., str. 504.
- Seggern, Harm von, Hermann von Brüninghausen, Wappenkönig der Ruwierer. *Menschenbilder - Menschenbildner. Individuum und Gruppe im Blick des Historikers (= Hallische Beiträge zur Geschichte des Mittelalters und der Frühen Neuzeit, 2)*. Ur. Stephan Selzer i Ulf-Christian Ewert. Berlin: Akademie Verlag, 2002, str. 109-117.
- Strčić, Petar, Frankapani (Frankopani). *Hrvatski biografski leksikon*. <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=6281> (pogledano 26. srpnja 2016.).
- Sugenheim, Samuel, *Geschichte des deutschen Volkes und seiner Kultur*, vol. 3. Leipzig: Verlag von Wilhelm Engelmann, 1873.
- Štih, Peter, Die Grafen von Cilli, die Frage ihrer landesfürstlichen Hoheit und des Landes Cilli. *Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung* 110, 2002, str. 67-98.
- Thimme, David, *Percy Ernst Schramm und das Mittelalter : Wandlungen eines Geschichtsbildes*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2006.
- Tremp, Ernst, Fürstabt Ulrich Rösch von St. Gallen (1463-1491) zwischen Eidgenossen und Reich. *König, Fürsten und Reich im 15. Jahrhundert*. Ur. Franz Fuchs, Paul-Joachim Heinig i Jörg Schwarz. Köln: Böhlau, 2009, str. 157-172.
- Vaughan, Richard, *Phillip the Good: the apogee of Burgundy*. Woodbridge: Boydell Press, 2004.
- Voje, Ignacij, Katarina Celjska Kotromanička in njen pečat. *Celjski zbornik*, 1977/81, Celje 1981, str. 287-292.
- Widmoser Eduard i Werner Köfler, ur., *Botenbuch der Bruderschaft st. Christoph auf dem Arlberg. Tiroler Handschrift „Codex Figur*. Innsbruck: Südtirol-Verlag, 1976.
- Žvanut, Katja, *Pečati grofov Celjskih / Seals of the Counts of Celje*. Ljubljana: Narodni muzej Slovenije, 2001.

SUMMARY

Ulrich II of Celje's Coat-of-Arms in Hendrik van Heessel's Armorial – a Unique Depiction of a Complete Coat-of-Arms in the Historiography of the Counts of Celje

Robert Kurelić

Reliance on visual or material sources is self-evident for understanding the Early and the High Middle Ages, while for the Late Middle Ages historiography traditionally relies on written sources, seeing that they became omnipresent from the 13th century onwards, concurrently with the expansion of literacy across a growing swathe of the society. The historiography of the Counts of Celje does not differ considerably from the prevailing trends, so that a large portion of their history, with certain minor exceptions, is firmly founded on diplomatic and narrative sources, which were – due to historical circumstances – dispersed throughout the region of their operation. Sigillography, one of disciplines that are based on the visual material, is relatively well represented in the historiography of the Counts of Celje, while heraldry was almost entirely absent from it. The reason for this lies in the fact that not a single complete depiction of the coat-of-arms is preserved from the period of Ulrich II, the last Count of Celje, in the area in which they were active. Namely, only one example thereof is preserved, i.e. that in Hendrik van Heessel's Armorial, which is kept at the Hendrik Conscience Heritage Library in Antwerp, far from their sphere of influence.

Henrik Van Heessel was a highly successful fifteenth-century herald, whose importance and career match that of his more famous predecessor, Claes Heinenzoon, better known as the Herald of Gelre, the author of the first illuminated Croatian coat-of-arms as a part Louis of Anjou's coat-of-arms. Both renowned heralds bore the title *Sancti Imperii Romani Ruir rex armorum*, which was the highest honour that could be bestowed in the northwest of the Empire; it was conferred by the Holy Roman emperor on the recommendation of the Duke of Barabant. Van Heessel was given his noble status and the position of the King of Arms by Sigismund of Luxembourg, whereby he came in contact with magnates from the emperor's milieu, among whom the Counts of Celje held a prominent position. His armorial, which he compiled throughout his career and in which individual phases of his life can be clearly detected, includes Ulrich II of Celje's complete coat-of-arms on four folia. Shields of Celje, Žovnek, Ortenburg, and Zagorje are depicted individually, indicating the family's power and status, but also suggesting their closeness to the herald himself, seeing that the coats-of-arms of several older and more powerful families, such as the Bavarian Wittelsbachs or the Tryolian Habsburgs, are depicted in a markedly more modest manner. The first folium, framing the shield of Celje, depicts coats-of-arms of Ulrich's grandparents, Herman II and Anna of Schaunberg on the paternal, Stjepan II Frankopan and Catherine da Carrara, daughter of the powerful lord of Padua Francesco I, on the maternal side. These families belonged to the highest aristocracy of the Empire's southeast, northern Italy, and the Kingdom of Hungary and Croatia.

Along with a very detailed heraldic pedigree, which suggests that the author knew and was favourably disposed towards Ulrich II of Celje, one also finds the foundation charter of the Order of the Dragon at the beginning of the manuscript, but in an altered form. Van Heessel, either on his own or at someone's behest, removed the Serbian Despot Stefan Lazarević from the first position in the hierarchy, whereby Herman II and Frederick II occupied the most prominent position, next to King Sigismund of Luxembourg and Queen Barbara of Celje. In a world where form and rituals very rigorously observed such an alteration could not have been accidental; it emphasised clearly the prestige of the House of Celje in the period when the record came into existence, most probably in the 1440s or 1450s, that is to say, in the period when Ulrich II was involved in the Empire's and Kingdom's high politics. It ought to be emphasised that the Dutch herald's and Ulrich II's paths crossed in 1447 and 1448, when van Heessel was at the court in

Vienna as an emissary of Duke Philip the Good of Burgundy, who was at the time negotiating with Emperor Frederick III about obtaining the royal crown and the emancipation of his ill-starred kingdom from the Holy Roman Empire. Given the sensitivity of the issue, the talks were held solely by proxy to allow both the duke and the emperor to protect their honour and save face. Frederick was represented by the imperial chancellor Caspar Schlick and the emperor's adviser Ulrich II of Celje, who carried out a series of confidential tasks for his feudal lord from 1444 onwards. The documents associated with van Heessel are a testament to his very good relations with the Count of Celje during the talks and, in all likelihood, at a later stage.

The shield of Zagorje in van Heessel's armorial is particularly interesting – three crowned silver lions against a red background – since it is identical to the coat-of-arms of Croatia from the period of Louis of Anjou. The fact that Frederick III bestowed the same coat-of-arms, although with a black background, upon the Celje military commander Jan Vitovec in 1459, after the Counts of Celje had died out, raises the question of what it really looked like and whether it indeed was a copy of the Croatian coat-of-arms. The Armorial by Abbot Rösch of Sankt Gallen also presents the shield of Zagorje in the Celje coat-of-arms with a black background, which cast additional doubts on the accuracy of the statement regarding the red colour. On the other hand, van Heessel's armorial is authentic since it was compiled by a contemporary, while the Sankt Gallen armorial was produced at a later point. The red colour is also confirmed by Fredrick II of Celje's coat-of-arms in the Armorial of the Brotherhood of St Christopher in Arlberg that was produced before 1420, whereby it is definitely confirmed that the shield of Zagorje is identical to the Croatian coat-of-arms with all symbolic connotations stemming from it. This also suggests that Frederick III's intervention may have been deliberate in order to create a difference in colour, thereby detaching it from the link with the royal Croatian coat-of-arms. Ulrich II of Celje's coat-of-arms in van Heessel's armorial is a unique source for the heraldic history of the Counts of Celje, but also a clear indicator of the significance of visual sources for the knowledge of history of powerful late mediaeval dynasties.

ISSN 0350-5774

9 770350 577002

ZČ | Ljubljana | 72 | 2018 | št. 1-2 (157) | str. 1-278